

NEDERLAND

Dank voor gift boommarker

In een vorig nummer van Zoogdier werd u opgeroepen het boommarkeronderzoek op de Veluwezoom financieel te steunen. De oproep heeft inmiddels € 400,- opgeleverd. Op moment van schrijven zijn de eerste bomen geprepareerd om de camera's op te hangen. Verwacht wordt dat begin maart de eerste camera's hangen.

Giften zijn nog steeds van harte welkom en kunt u storten op giro 203737 ten name van Zoogdierverseniging te Arnhem, onder vermelding van 'Boommarter Veluwezoom'. Diegenen die een boom adopteren en minimaal €100,- overmaken kunnen in het voorjaar onder bepaalde voorwaarden meegaan tijdens het onderzoek en daarbij de boommarkers bekijken.

Nieuwe huisstijl

De Zoogdierverseniging heeft een nieuwe huisstijl. U zult er de komende tijd nader kennis mee maken in allerlei uitingsvor-

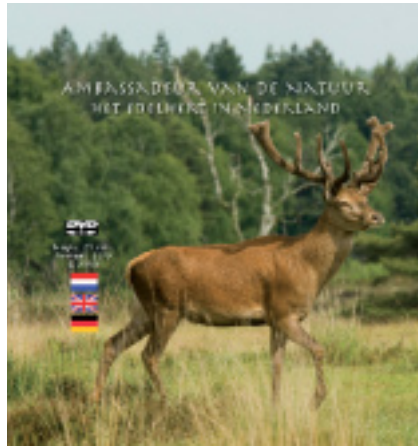

men. In Zoogdier herkent u al het nieuwe logo. De kleuren oranje, zwart en wit staan centraal in deze nieuwe huisstijl ontworpen door vormgever Wietse Bakker (BARD87 's-Graveland) die ook de vormgeving van Zoogdier doet. Uitgangspunt was het behoud van de otter als beeldmerk en een stijl die breed toepasbaar is.

Film over edelhert

In Nederland wordt hard gewerkt aan de Ecologische Hoofdstructuur. Het edel-

hert speelt hierin een ambassadeursrol. De gedachte is dat een verbinding tussen natuurgebieden die geschikt is voor het edelhert, in de regel ook geschikt is voor andere soorten. Door verschillende ministeries wordt zelfs gewerkt aan ver-

bindingen voor het edelhert met populaties in Duitsland. De praktijk is echter weerbarstig. Het edelhert is binnen het Nederlandse natuurbeleid namelijk alleen nog maar welkom op de Veluwe en in de Oostvaardersplassen. Vereniging Het Edelhert heeft Enting Films een film laten maken over deze problematiek. Deze film laat met schitterende beelden zien welke obstakels een edelhert tegenkomt op een fictieve tocht vanuit Duitsland naar Nederland. Absoluut een aanrader! Niet alleen om de mooie plaatjes, maar ook omdat het verhaal goed en toegankelijk wordt gebracht. De DVD kan voor €9,95 (excl. portokosten) worden besteld via de website van Vereniging Het Edelhert: www.hetedelhert.nl.

Samenwerking VOFF en Natuurmonumenten

Op 20 januari hebben Natuurmonumenten en de stichting Veldonderzoek Flora en Fauna (VOFF) een samenwerkings-

overeenkomst gesloten. In de VOFF werkt de Zoogdierverseniging samen met vergelijkbare organisaties die zich bezighouden met andere soortgroepen, zoals RAVON, SOVON en De Vlinderstichting. De samenwerking met Natuurmonumenten heeft als doel om het verzamelen, delen en overdragen van relevante kennis voor het natuurbeheer te verbeteren. Hiermee combineren de VOFF en Natuurmonumenten de kennis over wat soorten nodig hebben met de kennis over welke beheermaatregelen moeten worden getroffen en hoe dat beheer moet worden uitgevoerd. Ook worden de gegevens gebruikt om trends te signaleren in het voorkomen van soorten. Vrijwilligers krijgen meer zekerheid dat hun gegevens ook goed gebruikt worden door de beheerders en dat ze daarmee een bijdrage leveren aan een beter beheer van de natuurgebieden. Bovendien zal het niet langer nodig zijn om gegevens op verschillende plekken aan te leveren; alles komt terecht in de Nationale Databank Flora en Fauna. Daarnaast kunnen vrijwilligers van Natuurmonumenten door de VOFF-partijen geholpen worden de inventarisatiemethodes onder de knie te krijgen.

Nieuwe veldgids is uit!

In januari is de nieuwe Veldgids Europese Zoogdieren verschenen. Niet eerder werden alle zoogdieren van Europa inclusief die van de oostelijke EU-landen zo fraai en overzichtelijk in één veldgids bijeengebracht. Deze gids bundelt de kennis en jarenlange ervaring van drie bekende Nederlandse zoogdierkenners en leden van de Zoogdierverseniging: Peter Twisk, Annemarie van Diepenbeek en Jan Piet Bekker. De gids is voorzien van tekeningen van Peter Twisk en kleurenfoto's van Rollin Verlinde. De combinatie van soortbeschrijvingen,

Fotowedstrijd Zoogdier en Zoogdieratlas.nl

Dit is de 21ste jaargang van Zoogdier. Ons tijdschrift is dus twintig jaar oud. En dat willen we vieren met een fotowedstrijd in samenwerking met Zoogdieratlas.nl. In de maanden maart tot en met november loopt de fotowedstrijd van Zoogdieratlas.nl. Wie uiterlijk 1 november 2010 foto's instuurt, maakt kans op een leuke prijs (later meer hierover). Alleen foto's van in het wild levende zoogdieren in Nederland (en Vlaanderen) dingen mee naar de prijzen. Het gaat bij de beoordeling niet alleen om de kwaliteit van de foto -al zijn mooie foto's natuurlijk welkom. Insturen gaat als volgt: na registratie op de website Zoogdieratlas.nl kunt u uw foto uploaden in de desbetreffende provincie / map fotowedstrijd. Vermeld in de titel van de foto ook uw voor- en achternaam en geef bij het registreren uw email adres door. Lees daar ook de voorwaarden want natuurlijk gebruiken we die foto's graag voor bijvoorbeeld Zoogdier of de Zoogdieratlas. De uitslag wordt bekend gemaakt in het laatste nummer van Zoogdier van dit jaar.

herkenningstekeningen en tips voor waarneming is gericht op praktische en nauwkeurige determinatie van zoogdieren in het veld. De gids behandelt de uiterlijke kenmerken van de dieren en geeft vergelijkende overzichten van de schedels. Sleutelpagina's met fraaie tekeningen waarin het type dier aangegeven wordt, leiden snel en gemakkelijk naar de juiste soortgroep. De Veldgids Europese Zoogdieren geeft in de inleidende hoofdstukken veel algemene informatie over typische eigenschappen van zoogdieren en hoe ze aangepast zijn aan hun omgeving. Van enkele 'lastige'

groepen worden vergelijkende sporenoverzichten gegeven. De veldgids weer spiegelt de nieuwste wetenschappelijke inzichten en omvat ook soorten die nieuw zijn voor Europa, zoals de Levantijnse mol en de steppebaardvleermuis. De veldgids is uitgegeven door KNNV-uitgeverij, met medewerking van de Zoogdierverseniging. De publicatie is mede mogelijk gemaakt dankzij een bijdrage uit het Regulus Fonds, dat door het Prins Bernhard Cultuurfonds beheerd wordt. Leden kunnen de veldgids voor slechts €29,95 bestellen via het secretariaat van de Zoogdierverseniging.

Scheygrondprijs voor Dennis Wansink

Het werd al aangekondigd tijdens zijn af-

scheidsreceptie, maar tijdens de na-jaars-ALV was het zo ver: Dennis Wansink kreeg de Dr. A. Scheygrondprijs uitgereikt. Deze prijs is aan hem toegekend voor de belangrijke rol die hij heeft gespeeld in de natuurbescherming in ons land. Als bioloog deed Dennis met name onderzoek naar de otter en de das. Tussen 1993 tot 1995 was hij bestuurslid van wat toen nog de VZZ heette. Vanaf 1995 gaf hij als bureaucoördinator leiding aan vrijwilligers en betaalde projectmedewerkers. Dennis was de eerste directeur van de Zoogdierverseniging en onder zijn leiding groeide de staf van 1 naar 19 personen. Voor de organisatie is Dennis altijd een steunpilaar geweest. Hij richtte zich niet alleen op Nederland, maar hij schreef bijvoorbeeld met zijn vrouw Svetlana ook de zoogdiergids voor Bulgarije. De laatste jaren was Dennis teamleider Bescherming & Communicatie.

Vleermuizen in de stad

Vleermuizen komen overal in Nederland voor. Ook in steden en dorpen, waar zij verblijfplaatsen vinden en waar veel prooidieren aanwezig zijn. Vleermuizen zijn ook zwaar beschermd door de Flora- en faunawet. De combinatie van een brede verspreiding en een zware bescherming leidt bij sloop- en bouwprojecten nogal eens tot problemen.

Door een betere (toegang tot) kennis van vleermuizen in de stad kan bij ruimtelijke ontwikkelingen in de stad in een vroeg stadium rekening worden gehouden met de potentiële aanwezigheid van vleermuizen. Daarnaast kan bij de bouw, inrichting of renovatie van woonwijken en andere stedelijke ontwikkelingen bij voorbaat ruimte worden geboden voor vleermuizen en kan hun leefgebied structureel worden verbeterd. Door deze vorm van duurzame stedelijke ontwikkeling kunnen populaties vleermuizen sterker worden waardoor deze minder kwetsbaar zijn voor ruimtelijke ontwikkelingen in de stad. Ruimtelijke ontwikkelingen kunnen dan sneller doorgang vinden.

De Zoogdierverseniging heeft een handboek gemaakt over de omgang met vleermuizen in de stad. Gemeente Utrecht was hiervoor de opdrachtgever en het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit heeft het gefinancierd. Alle geïnteresseerden hebben toegang tot dit handboek, via de website www.vleermuizenindestad.nl.

Konijnen uitzetten

In het jongste nummer van het wetenschappelijke tijdschrift LUTRA van de Zoogdierverseniging, een publicatie van onderzoekers Marijke Drees, Jasja Dekker, Linda Wester en Han Olff over het verplaatsen van konijnen in de duinen. Gekeken is naar overleving, verspreiding en predatie in relatie tot voedselkwaliteit en het gebruik van hopen. Het gecontroleerd en legaal uitzetten van konijnen wordt in Nederland momenteel niet toegepast. Maar de onderzoekers concluderen dat dit in sommige situaties toch een nuttig hulpmiddel zou kunnen zijn daar waar herstel van de konijnenstand uitblijft en de biodiversiteit van een natuurerrein daardoor achteruit gaat.

Foto Paul van Hoof

In een experiment is ervaring opgedaan met het uitzetten. Van een eiland in het sluiscomplex van IJmuiden, dat voor de scheepsvaart moest worden verwijderd, werden de konijnen weggevangen en uitgezet op een locatie in de duinen, waar konijnen door habitatverandering na de konijnenziekte RHD lokaal zeldzaam waren geworden. Door de konijnen van een zender te voorzien, kon de overleving en het gebruik van burchten worden bepaald. Daarbij kon het gedrag van de uitgezette dieren vergeleken worden met een tweetal lokale, gezenderde konijnen. In de eerste week na het uitzetten was er hoge sterfte doordat konijnen prooi werden van de vos. De voedselkwaliteit was voldoende en de uitgezette dieren hadden enige immuniteit tegen beruchte konijnenziekte RHD (VHS). De meeste konijnen verlieten de kunstburchten al de eerste nacht en verhuisden naar ongebruikte en gedeeltelijk ingestorte oude hopen. De uitgezette konijnen trokken minder ver weg dan de konijnen in buitenlandse onderzoeken. Ze bleken meerdere burchten te blijven gebruiken. Dat lijkt op 'natuurlijk' gedrag in kustduinen: als er meerdere burchten beschikbaar zijn maken konijnen optimaal gebruik van dat aanbod.

Foto Tijs Tinbergen

VLAANDEREN

Derde editie 'Kortste Nacht van het Zoogdier' duikt het water in

Nachtelijke excursie tijdens de 'kortste nacht' 2009. Foto Niels Desmet

Naar jaarlijkse gewoonte organiseert de Zoogdierenwerkgroep Vlaamse Ardennen plus op 19 juni 2010 opnieuw een 'Kortste Nacht van het Zoogdier'. Hiervoor werd de 'Kaaihoeve' in Zwalm (in samenwerking met de Provincie Oost-Vlaanderen) als uitvalsbasis gekozen. Net als in de vorige twee edities is er volop de kans om samen met vrijwilligers op zoek te gaan naar zoogdieren en ervaring op te doen met de verschillende inventarisatiemethodes. Maar er is meer. Dit jaar spitsen we ons toe op het centrale thema 'water'. Waterbeheer vormt immers een zeer belangrijke, maar vaak minder gekende component in het beheer van de natuur. Tijdens de verschillende activiteiten wordt dan ook de nadruk gelegd op een aantal zoogdiersoorten die het belang en de diversiteit van water in een landschap aantonen. Via posters vertellen otter, bever, waterspitsmuis en waterveermuis hun verhaal en vanuit elk van deze posters worden activiteiten opgezet die de bezoeker het mooie landschap in de Zwalmstreek insturen. Zo wordt tijdens een kindvriendelijke landschapswandeling nagegaan waarom de otter uit Vlaanderen is verdwenen en welke ingrepen nodig zijn om de soort terug te laten komen. Tijdens enkele live-trapsessies wordt 's avonds en 's nachts gezocht naar waterspitsmuis in de ruime omgeving van de Kaaihoeve zelf. In de late avond kan iedereen samen met ervaren vleermuiskenners met de bat-detector speuren naar waternveermuizen boven de oude armen

van Schelde. Het geheel wordt dus een boeiende mix van activiteiten voor zowel meer ervaren mensen als voor zij die voor het eerst willen kennismaken met onze Vlaamse zoogdieren. Meer info op: www.zoogdierenwerkgroep.be/vlaamseardennenplus

Verlag Ardennenweekend 2009

Eind september 2009 ging de Zoogdierenwerkgroep tijdens het Ardennenweekend op zoek naar heel wat spectaculairs, gaande van (sporen van) bevers over burlende herten tot de zeldzame Millers waterspitsmuis. Deze laatste hebben we jammer genoeg niet kunnen waarnemen, maar we deden heel wat andere spectaculaire waarnemingen.

Braakballen pluizen. Foto Paul van Daele

Vrijdagavond kwamen de 23 deelnemers druppelsgewijs toe in het verblijf in Tenneville. Enkelen waren onderweg al gaan luisteren naar het concert en de prachtige toneelvoorstelling van de burlende herten. De live-traps waren al enkele dagen tevoren geplaatst, zodat we die avond onmiddellijk konden starten met controleren van de vallen. Tussen de controles in maakte de heterogene

groep (oude en jonge, Belgische en Nederlandse) deelnemers kennis met elkaar bij een goeie Belgische pint. Tot diep in de nacht werden controles uitgevoerd, maar de eerste vangsten bleven wat mager.

De volgende dag bezochten we enkele plaatsen waar bevers aan het werk geweest waren. De spectaculaire dammen werden door de meesten onmiddellijk waargenomen, maar voor de burchten had de één al wat meer aanwijzingen nodig dan de andere om ze te ontdekken. De sporen van hun knaagwerk waren voor iedereen indrukwekkend, zeker voor de kleinsten onder ons.

Bij de laatst bezochte beverwerken werd de groep opgesplitst in twee. Het was inmiddels vooravond en de ene groep bleef achter om de bevers buiten te zien komen, terwijl de andere groep naar een andere locatie vertrok waar burlende herten te horen en misschien ook te zien zouden zijn. Dat leverde verhalen op over fantastische achtervolgingen tussen bronstige herten of de toch wel drie seconden zichtbare bever's Nachts werden opnieuw controles uitgevoerd van de verschillende muizen. Nu ook met pitfalls erbij om hopelijk waterspitsmuizen te vangen. De vangstresultaten bleven in kwantiteit mager, maar er werden toch vier soorten muizen (bosspitsmuis, rosse woelmuis, gewone bosmuis en dwergmuis) en drie soorten vleermuis (gewone dwergvleermuis, *Myotis sp.* en watervleermuis) waargenomen.

Op zondag werd op een wandeling te vertrekken naar een nabijgelegen Natura 2000-reservaatje in prachtig stralend herfstweer. Hierna gingen alle deelnemers hun eigen weg. Sommigen

genoten nogmaals van het schouwspel van burlende herten, anderen probeerden nogmaals de bevers waar te nemen. Enkelen hadden veel geluk en zagen een echte wilde kat op rooftocht. Om het lijstje volledig te maken, geven we hier nog de andere zoogdieren die waargenomen werden tijdens het weekend: egel, vos, das, mol (spoor), ree, woelrat, everzwijn (spoor) en eekhoorn.